

פניני הפרשה

פנינים נפלאים לפרשת לך לך

שנלקטו ע"י הרב אברהם פוליאס

גליון מס' 309

ויאמר ה' אל אברהם לך מארצך וממולדתך ומבית אביך אל הארץ אשר אראך (י"ב א')
 הרי קודם שיזכיר הכתוב "ויאמר ה' אל אברהם" היה ראוי להודיענו מעלותיו ומדותיו כדי שנכיר מי הוא ואחרי כן יזכיר הדבור כמו שעשה בנח?
 וביאר רבינו בחיי כי כבר גלה לנו הכתוב בפרשה של מעלה על מעלתו הגדולה ברמז במלת "אור כשדים" שנזרק לכבשן האש ועל שבירת הפסלים.

ויקח אברהם את שרי אשתו ואת לוט בן אחיו ואת כל רכושם אשר רכשו ואת הנפש אשר עשו בחרן ויצאו ללכת ארצה כנען ויבאו ארצה קנען (י"ב ב')
 כתוב ברש"י ד"ה "אשר עשו בחרן" שהכניסן תחת כנפי השכינה, אברהם מגייר את האנשים ושרי מגיירת הנשים.

מה באמת מקורו של דבר שבחר לו יצחק דרך חדשה של פחד, ולא נקט במידת החסד כדרך אביו אברהם?
 וביאר בספר מפי השמועה שהיה יצחק מלא תמיד פחד ומורא שמא עדיין אינני כמו אבא, עד כמה עדיין רחוק אני ממידותיו של אבא, ומתוך כך נעשה פחד יצחק דוקא מתוך שהיה שואף להיות כמו אביו.

וירא ה' אל אברהם ויאמר לזרעך אתן את הארץ הזאת ויבן שם מזבח לה' הנראה אליו (יב ז)
 מהו שכתבה התורה לה' הנראה אליו לכאורה היה מספיק לכתוב "ויבן מזבח לה'?"
 וביאר האור החיים שכוונת התורה בזה להעיד ולהודיע גודל הפלגת חיבת אברהם אבינו להקב"ה שהרי כעת נתבשר בב' בשורות, בשורת הזרע שיזכה לבנים, ושיזכה לארץ ישראל, אך אברהם אבינו לא החשיב לכלום ב' בשורות אלו בערך וביחס לשמחתו המופלגת מעצם זה שזכה להתגלות ה' אליו, וכל השאר היה טפל, וזה שהדגישה התורה "ויבן מזבח לה' הנראה אליו" שעיקר שמחתו ותודתו היתה על שזכה שה' נראה אליו וזה אות לזרעו כי מצינו כמה מהם אשר הרחיקו וביטלו חשק הזרע בערך חשק התורה והמצוות, וצא ולמד מבן עזאי שאמר (יבמות סג:): ומה אעשה ונפשי חשקה בתורה.

אמרי נא אחתי את למען ייטב לי בעבורך וחייתה נפשי בגללך (יב יג)
 כתוב ברש"י ד"ה "למען ייטב לי בעבורך" יתנו לי מתנות.

וכי הסכים אברהם לתת את שרה בשביל מתנות? ועוד הרי ממלך סדום לא רצה לקבל מתנות אם כן למה ממלך מצרים כן הסכים לקבל מתנות?
 וביאר בספר טעמא דקרא שאם ירצו לקחתך יצטרכו לתת לי מתנות כדי שאסכים ואז אוכל לבקש מתנות גדולות שלא יהא בכחם לתת, אבל אם ידעו שאת אשתי ידעו שאין עצה לקחתך אלא שיהרגוני, וזה לא עלה בדעתו שהמלך יקחנה שהוא בודאי יכול למלאות כל בקשותיו.
שם:

וכי חס ושלום אברהם אבינו היה מצפה וחפץ במתנות?
 וביאר בספר ציוני דרך שהיות ורוצים לקחתה הרי גם אם יאמר אחותי היא ירצו להרגו כדי שלא יעכב על ידם לקחתה, ולמי שירצו לזה אמר שאם ידעו שהוא בעלה אז אין להם שום דרך לקחתה אלא בהריגתו, אבל באמרו אחותי היא יש להם עדיין דרך לפייסו במתנות וליתנה לכל המרבה במורה, וזה שאמר "למען ייטב לי בעבורך" היינו שבמקום שפיקוח דמים כדי לעשות רצונם יתנו לי מתנות להתפייס מרצוני, ולעשות רצונם ולא יהרגוני, אלא וחייתה נפשי בגללך, ובזה יש לפרש

ויהי השמש באה ועלטה ה' והנה תנור עשן ולפיד אש אשר עבר בין הגזרים האלה (טו יז)
 הלא הפסוק מספר לנו כאן את אשר התרחש ואם כן צריך היה לומר "והנה תנור עשן ולפיד אש עבר בין הגזרים האלה" והמילה "אשר" אינה מתאימה כאן?

וביאר בספר קדושת לוי שרש"י אומר לעיל בפסוק י כי ה"תנור עשן ולפיד אש" היה השליח מטעם השכינה ועל מנת לכרות ברית עם אברהם, ורמז שם יתברך לאברהם אבינו כי כשם שעכשיו בחשכת העלטה מופיעה השכינה בצורת תנור עשן ולפיד אש כך גם בכל החשכות והעלטות של הגלויות, אשר תבואנה על ישראל תהיה השכינה איתם, וכל אימת שתהיה השמש באה ועלטה יהיה שם אותו תנור עשן ולפיד אש אשר עבר בין הגזרים האלה, כלומר אשר עבר עכשיו בין הגזרים השכינה תלווה תמיד את ישראל בגולה.

ויהי אברהם בן תשעים שנה ותשע שנים וירא ה' אל אברהם ויאמר אליו אני-אל שדי התהלך לפני ויהיה תמים (יז א)
 כתוב ברש"י ד"ה "והיה תמים" התהלך לפני במצות מילה, ובדבר הזה תהיה תמים, שכל זמן שהערלה ברך אתה בעל מום לפני.

מדוע בעצם נחשב אברהם בעל מום כל עוד לא נימול?
 וביאר רבי בנימין דיסקין שאדם שחסר לו אבר נחשב כבעל מום, ואדם שלו אבר מיותר נחשב גם כן כבעל מום שהרי כל יתר כנטול דמי, ומשעה שנצטוו אברהם על המילה נמצא שהערלה אינה אלא יתר, שאינו צריך להיות, והרי הנושא אותה נחשב כבעל מום, ומשום כך נצטוו אברהם כי ימול ויכרות את אותו יתר, ואז יהיה תמים ושלם.

ולא יקרא עוד את שמך אברהם ויהי שמך אברהם כי אב המון גוים נתייך (פרק י"ז פסוק ה')
 כתוב בספר דברך נצב בשמים שיש ד' שנוסף אותיות על שמם בתורה, והם אברהם, שרה, יהושע, יתרו, והם אותיות הוי'.

ואברהם בן תשעים ותשע שנה בהמלו בשר ערלתו (יז כד)

מה שלא קיים אברהם אבינו מצות מילה עד שלא נצטוו אף שמובא במסכת קידושין קיים אברהם אבינו את כל התורה כולה עד שלא ניתנה, ואם כן במה שונה מצוה זו מכל התורה?
 וביאר בספר חידושי המקנה על קידושין שהנה אמרו במתניתין (ב"ק צא:): החובל בעצמו אף על פי שאינו רשאי פטור ובזה נצטוו אף בני נח כדכתיב ואך את דמכם לנפשותיכם אדרוש (בראשית ט ה) כדפירש רש"י שם, ואם כן לא היה יכול לעבור על איסור חובל שנצטוו בו בשביל מצווה שלא נצטוו בה.

<p>העלון נתרם ע"י ידידנו הרב י. פלמן שליט"א לרגל אירוסי ביתו עם בן גילה בשעטו"מ יה"ר שיזכו לבנות בית נאמן בישראל ויזכו לדורות ישרים ומברכים. ויזכו לראות רב נחת מכל יוצ"ח. ולע"נ ר' מרדכי ב"ר בנימין גוטרמן זצוק"ל גלב"ע ט"ז אייר תשפ"ג</p>	<p>ולרפ"ש הרב אליעזר בן מרים בתושח"י והרב אברהם בן שרל בתושח"י ואישה רבקה בת יוכבד יהודית בתושח"י ולזרע של קיימא לאברהם בן מיכל ונעמי בת אסתר יהודית בקרוב ובנקל לע"נ מרן ראש הישיבה הרה"ג ר' ירחמיאל גרשון בן הרב צבי יהודה אדלשטיין זצוק"ל גלב"ע י' סיון תשפ"ג ת.נ.צ.ב.ה.</p>
---	--

ניתן לקבל את העלון במיל: 4157546@gmail.com

אפשר לבקש גם בפלאפון אבל רק בין הסדרים 0534157546

לשון הפסוק שהנה לכאורה היה לו להקדים וחיתה נפשי שזה העיקר, ואחר כך לומר למען ייטב לי, שאקבל מתנות וכ"ש מובן כי למען ייטב לי בעבורך במתנות הוא הדרך והאמצעי אשר על ידו וחיתה נפשי.

שם:

למה הקדים לומר למען ייטב לי בעבורך, ורק אחר כך אמר וחיתה נפשי בגללך, לכאורה היה ראוי להיות ההיפך בתחילה להקדים החיים ורק אחר כך ענין המתנות?

וביאר בדרכי מוסר שענין הוא שהמנהג הקדום היה שהחתן נותן מוהר לכלה ולהוריה, וכשאינן הורים נותן לאחיה, ואם כן אומר אברהם לשרי אמרי נא אחותי את כשישאלו אותך אם אחיך הוא, ומדוע נוסע עמך לכל מקום, ועל כך תעני למען ייטב לי בעבורך כדי שהחתן יתן לו את המוהר והמתנות וסברא זו תתקבל אצל המצריים ויאמינו שאת אחותי ועל ידי זה "וחיתה נפשי בגללך", ונמצא שהמתנות הן הסיבה שישאירו אותו בחיים ולכך הקדים את המתנות לחיים.

וְלֹאֲבָרְם הֵיטִיב בְּעִבּוּרָהּ וַיְהִי לֹא צֵאן וּבִקֵּר וְחִמְרִים וְעִבְדִים וְשִׁפְחָת וְאֶתְנַת וּגְמִלִים (יב טז)

אם הכוונה היא למתנות שנתן פרעה לאברהם מדוע לא נאמר ולאברהם נתן בעבורה?

וביאר המהרי"ל דיסקין שאין הכוונה לנתינה כלשהי שנתן פרעה לאברהם אלא לפטורים והקלות או הנחות שנתן לו פרעה, ואשר כתוצאה מכך יכל אברהם לסחור באופנים שלא יכלו האחרים לסחור, וכך גם להרויח, ולדוגמא בגמרא (סנהדרין לג.) אמרו כי אין פרה יוצאת מאלכסנדריה של מצרים אלא אם כן חותכין את האם שלה כדי שלא תלד, והיינו כיון שהיתה הפרה המצרית משובחת ולא רצו שתהיה עוד כדוגמתה בעולם ובאיסורים כגון אלו היטיב פרעה עם אברהם ופטר אותו מהם וממילא התעשר אברהם.

לְמָה אִמְרַתְּ אַחֲתִי הוּא וְאֶקַח אֹתָהּ לִי לְאִשָּׁה וְעַתָּה הִנֵּה אֲשַׁתְּךָ קַח וְלָךְ (פרק י"ב פסוק י"ט)

למה כאן לא השיב אברהם, ואצל אבימלך אמר כי אמרתי פן אמות עליה?

וביאר רבינו בחיי כי פרעה שאמר לו קח ולך הראה עצמו שלא היה רוצה בתשובתו של אברהם אלא שילך מלפניו כי הוא האיש אשר בסבתו הביא הקב"ה נגעים גדולים ולכך פחד אברהם אם יעכב רגע בספור התשובה פן יעבור על מצות המלך, אבל בענין אבימלך שלא צוהו שילך לו הוצרך אברהם להתעכב ולהשיב לו פן יהיה כמבזה כבוד המלך אם לא ישיב לו על מה ששאל.

וַיֹּאמֶר אֲבָרָם אֵל לוֹט אַל נָא תְהִי מְרִיבָה בֵּינִי וּבֵינְךָ וּבֵין רַעִי וּבֵין רַעִיךָ כִּי אֲנָשִׁים אַחִים אֲנַחְנוּ (יג ח)

כתוב ברש"י "אנשים אחים" קרובים. ומדרש אגדה דומין בקלסתר פנים.

וכי מה הוצרך לטעם זה בכדי להפסיק המחלוקת וכי לולא זה שהם דומים זה לזה בקלסתר פנים היה כדאי להמשיך הריב?

וביאר החתם סופר מפני מה היה להם לרועי אברהם להתמיד בריב עד שיאמר אברהם הפרד נא מעלי הרי כיון שראו שאין הדברים מועילים וממשיכים לגזול משדה אחרים היה להם להניח להם הלעיטהו לרשע, ועל פי דברי המדרש שעד יצחק לא היו מכירין בין זקן לבחור, והנה אברהם אבינו היה דומה בקלסתר פניו ללוט והיו באים בעלי השדות הנגזלים לריב עם אברהם, למה מניח לרועיו לגזול מהם כי לא היו מכירין בין לוט לאברהם, וחזר אברהם על שלא היה לו השקט ומנוחה ונאלץ לריב עם לוט ואם כן הסיבה שגרמה לריב היתה הדמיון בקלסתר פנים וחש אל תהי מריבה ביני ובינך כי אנשים אחרים אנחנו ודומים בקלסתר פנים.

וְה' אָמַר אֵל אֲבָרָם אַחֲרֵי הַפָּרֶד לוֹט מַעֲמֹו שֶׁאֵינְךָ וְרָאָה מִן הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אֵתָהּ שָׁם צָפְנָה וַנִּגְבְּה וַקְדָּמָה וַיְמָה (יג יד)

כתוב ברש"י ד"ה "אחרי הפרד לוט" כל זמן שהרשע עמו, היה הדבור פורש ממנו, ולעיל שהיה לוט אצלו וכתוב וירא ה' אל אברהם, באותה שעה כשר היה.

מדוע באמת יצא לוט לתרבות רעה?

וביאר בספר מלא העומר שמצינו בגמרא כי כל העולה מחוץ לארץ ישראל מתרומם למעלה יותר גבוהה "וחד מינן כי סליק להתם עדיף כתרי מינייהו" (כתובות ה) והלא ידוע כי כל הגדול מחברו יצרו גדול הימנו וממילא מתגבר יצרו של זה, ועליו להקדיש יותר פעולה ומרץ כדי לכבוש אותו, לפיכך כשהגיעו עכשיו לארץ ישראל הרי אברהם אבינו שכבש את יצרו נתעלה עוד יותר בקדושתו, ואולם לוט שלא כבש את יצרו המוגבר ירד פלאים ויצא לתרבות רעה, ותמיד כך הוא הדבר בארץ ישראל או שהאדם מתעלה במדרגות הקדושה או שהוא יורד ונופל חלילה, ומכיון שיצרו מתגבר שם.

וַיִּקְחוּ אֶת כָּל רֶכֶשׁ סֹדֶם וְעִמְרָה וְאֶת כָּל אֲכָלָם וַיֵּלְכוּ, וַיִּקְחוּ אֶת לוֹט וְאֶת רְכֻשׁוֹ בֶן אַחֵי אֲבָרָם וַיֵּלְכוּ וְהוּא יוֹשֵׁב בְּסֹדֶם (יד יב)

לכאורה הו"ל למכתב את לוט בן אחי אברהם ואת רכושו?

וביאר בספר טעמא דקרא שרמז למה שנאמר בכלה רבתי פ"ג שבאו בעיקרון להלחם באברהם אלא שנטלו את לוט שהיה פניו דומין לו והיו סבורים שהוא אברהם, והנה כפה"ג מהפסוקים לא נטלו את האנשים אלא את השלל, וכמו שכתוב בפסוק הקודם ויקחו את כל רכוש סדום ועמורה ואת כל אכלם, אמנם נשים וקטנים כנראה לקחו בכלל השלל ולכן כתיב וישב את הנשים ואת העם, ולכן בתחילה נטלו את לוט בשביל רכושו והיה דעתם להחזיר אותו וליקח רק את הרכוש, אבל אחר כך שראו שהוא בן אחי אברהם ודומה לו חשבו שהוא אברהם ולכן לא החזירוהו ונטלו גם אותו, ולכן חילקו הכתוב.

אִם מַחוּט וְעַד שְׂרוּךְ נַעַל וְאִם אֶקַח מִכָּל אֲשֶׁר לָךְ וְלֹא תֹאמַר אֲנִי הֶעֱשֵׂרְתִּי אֶת אֲבָרָם (יד כג).

תימא איך יאמר כן הלא זכה מהפקר, ועוד למה נתן מעשר אם היה דעתו להחזיר, {ועיין רמב"ן ואולי יש ללמוד מכאן דהמחזיר אבדה שאין חייב להחזירה רק לפנים משורת הדין צריך ליתן מעשר כספים, ואם לא שנותן לעני שכולה צדקה, וצ"ע} ועוד למה אמר מלך סדום והרכוש קח לך פשיטא שהן שלו ולא הו"ל לומר רק תן לי הנפש?

וביאר בספר טעמא דקרא שבאמת אברהם אבינו לא היה דעתו להחזיר לו דקי"ל אסור להחזיר אבדה לגוי ולכך נתן מעשר, אבל מלך סדום סבר שיחזיר לו לפנים משורת הדין, כמו שכתב (בחושן משפט סימן רנ"ט) דהמציל מזוטו של ים יש לו להחזיר לפנים משורת הדין ולכך אמר והרכוש קח לך שאני מוחל לך, וכיון שאמר כן כבר היה אברהם מוכרח להחזיר לו, שאם לא כן יאמר אני העשרתי שאלמלא מחילתי היה מחזיר לי.

וַיֹּאמֶר אֲבָרָם אֶ-דִּנִּי ה' מָה תַּתֵּן לִי וְאֲנִי הוֹלֵךְ עִרְרִי וּבֶן מִשְׁקָה בֵּיתִי הוּא דַּמְשֶׁק אֲלִיעֶזֶר (טו ב)

כתוב ברש"י ד"ה "דמשק" בגמרא (יומא כח:) שלנו דרשו נוטריקון, דולה ומשקה מתורת רבו לאחרים.

היאך לימד אברהם תורה לאליעזר והא אמרינן (בכתובות כ"ח.) אמר רבי יהושע בן לוי אסור לאדם שילמד את עבדו תורה?

וביאר בספר טעמא דקרא שאליעזר למד מעצמו על ידי ששמע מאברהם, וכדאמרינן בירושלמי (בתחילת פ"ב דסוכה ובכתובות פ"ב ה"י) רוצה היה טבי עבדו של רבן גמליאל לשמוע דברי חכמים.

שם:

הלא דיבר אברהם על אליעזר בנעימה של ביטול, שאיננו רוצה להסתפק בו ושהוא ערירי אתו, ואם כן מה מקום יש להללו ולספר בשבחו?

וביאר מהר"מ מפילץ שדוקא בכך נתכווין אברהם לציין את מגרעתו של אליעזר, שאין בו תורה משלו, ודרך משלו, כי אם רק משלי ואם כן לשם מה זקוק אני לשני, הלא אני עצמי קיים, וכל צדיק צריך לחדש משהו בדרכי עבודת הבורא, אברהם היה חסד, יצחק פחד, יעקב אמת, ואילו אליעזר היה רק דולה ומשקה מתורת רבו לאחרים, וממילא איננו יכול להיות ממלא מקום.